

## Kenen vika kun politiikka epäonnistuu?\*

Jaakko Kiander

*Tutkimusprofessori*

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Vuonna 2001 päättyi Suomen Akatemian rahoittama tutkimusohjelma Suomen 1990-luvun taluskriisin syistä ja seurauksista.<sup>1</sup> Ohjelman yhteenvetoraportissa *Laman opetukset* on esitetty tutkimukseen perustuva tutkimusohjelman koordinaattorin tulkinta laman taustatekijöistä. Raportissa ei täysin vältetä kriittistä sävyä kuvattaessa lamaa edeltäneitä ja laman aikana tehtyjä talouspoliittisia päätöksiä. Kriittistä suhtautumista monesti vaikeissa oloissa ja epävarmuuden vallitessa harjoitettuun lamanaikaiseen päätöksentekoon voidaan tietysti pitää halpahintaisena jälkiviisautena. Laman syitä etsittäessä joudutaankin pohtimaan myös kysymystä mahdollisista lamasyllisistä ja jälkiviisauden oikeutuksesta. Jonkinlainen jälkiviisauden perustuva kritiikki on kuitenkin väistämätöntä kun arvioidaan historiallisia kriisejä. Kaiken koetun jälkeen ei olisi ollut kovin

uskottavaa julkaista sellaistaakaan raporttia, jossa olisi todettu päättäjien olleen erinomaisen viisaita ja tehneen pelkästään oikeita ratkaisuja.

Muihin teollisuusmaihin verrattuna Suomen 1990-luvun alussa kokema taluskriisi oli syvyydeltään, kestoaltaan ja seurauksiltaan täysin poikkeuksellinen. Missään muualla kuin 1990-luvun Suomessa ei ole koettu vastaavaa tuotannon pudotusta ja työttömyyden nousua sitten 1930-luvun pula-ajan. Koska samanlaisia lamaa ei ollut muissa maissa, on laman syiden pakko olla kotimaista alkuperää. Tästä taas loogisesti seuraa, että laman taustalla oli joukko useiden eri tahojen päätöksiä, joita jälkikäteen voidaan kritisoida vääriksi – ainakin siinä mielessä, että tulokset olivat huonoja, huonompia kuin missään muualla.

Kukaan lamanaikaiseen tai sitä edeltäneeseen päätöksentekoon osallistunut ei kuitenkaan halua myöntää tehneensä virheitä. Virheitä kuitenkin tehtiin eikä niiden nimeämistä voida välttää, vaikka samalla on kuitenkin sanottava, että päätökset saattoivat olla käytettävissä

\* Perustuu Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä 31.1.2002 pidettyyn kommenttipubeenvuoroon.

<sup>1</sup> Tutkimusohjelman tuloksia esitellään ohjelman loppuraportteissa; ks. Kalela et al. (2001) ja Kiander (2001).

sä olleen tiedon perusteella oikeita tai ainakin perusteltuja.<sup>2</sup>

## Monet tekivät virheitä

Jos lamasyyllisiä halutaan hakea, tarjolla on paljon vaihtoehtoja. Esimerkiksi ennen lamaa ja laman jälkeen vallassa olleet hallitukset (*Holkerin* ja *Lipposen* hallitukset) voivat syyttää lamanaikaista (*Ahon*) hallitusta väärästä politiikasta. Lamanaikaisten päättäjien on tietysti vaikea välttää vastuuta talouden kehityksestä. Toisaalta monet tekijät vaikuttavat talouden kehityksen viipeellä. Niinpä myös lamanaikainen hallitus voi syyttää edeltäjänsä huonoista lähtökohdista, ennen kaikkea siitä ettei se kyennyt tehokkaasti hillitsemään 1980-luvun lopun talouden ylikuumenemista. Lisäksi hallitukset ylipäättään voivat syyttää Suomen Pankkia väärin toteutetusta rahamarkkinoiden vapauttamisesta 1980-luvulla ja liian dogmaattisesta rahapolitiikasta 1990-luvun alkuvuosina sekä tarpeettomasta korkojen laskun jarruttelusta laman jälkeen. Syytöksissä on varmaan peräkin, mutta on syytä muistaa valuuttakurssipoliittisten linjaratkaisujen olleen tuohon aikaan viime kädessä hallituksen päätettävissä.

Suomen Pankin ei tarvitse tyytyä pelkkään syntipukin osaan vaan se voi puolestaan syyttää hallituksia, eduskuntaa ja työmarkkinoita hintavakauden ja järkevän taloudenpidon unohtamisesta. Lisäksi kaikki päättäjät voivat syyttää pankkeja, yrityksiä ja kansalaisia lyhytnäköisyydestä ja kansalaiset voivat vuorostaan

syyttää 1980-luvun pörssihuumaan osallistuneita kasinopelureita.

Kaikista näistä syytöksistä on runsaasti esimerkkejä muistelmakirjallisuudessa ja SITRA:n teettämässä talouspoliittisten päättäjien haastatteluissa, jotka ovat olleet jo usean tutkimuksen aineistona.<sup>3</sup> Monissa syytöksissä on myös perää. Monet taloudenpitäjät tekivät päätöksiä, joita on helppo pitää jälkikäteen virheinä. Kotitalouksien ja yrittäjien syyttäminen typeryydestä tai ahneudesta tai kyvyttömyydestä ennakoita korkojen ja valuuttakurssien muutoksia on kuitenkin järjetöntä ja vastoin kaikkia taloustieteen oletuksia. Onkin hedelmällisempää ajatella, että kansalaiset ja yritykset lähinnä reagoivat talouspolitiikkaan ja talouden yleiseen kehitykseen ja siitä saamaansa informaatioon kuten korkoihin ja suhteellisten hintojen muutoksiin. Lopullinen vastuu talouden kehityksestä on aina talouspoliittisilla päätöksentekijöillä.

## Vakaan markan linja jälki- viisauden valossa

Raha- ja valuuttakurssipoliittikan eli nk. vakaan markan linjan merkityksestä laman keskeisenä taustatekijänä on ehtinyt muotoutua laman jälkeen sekä tutkimukseen että muiden maiden kokemuksiin pohjautuva konsensus-näkemyks. Sen mukaan vakaan markan politiikan sitkeä ja pitkitetty puolustaminen korkeiden korkojen avulla markkinoiden paineita vastaan vuosina 1990–92 oli ratkaisu, jota jälkikäteen voidaan pitää epäonnistuneena valintana. Tätä kantaa voidaan perustella useilla seikoilla.

Vakaan markan sitkeä puolustaminen osoitautui vääräksi valinnaksi siksi, että valittu lin-

<sup>2</sup> *Kaikki jälkikäteen esitetty kritiikki ei ole pelkästään jälkiviisautta. Monia tärkeitä päätöksiä kritisoitiin jo silloin kun niitä suunniteltiin tai kun ne tehtiin. Kaiken kaikkiaan laman aikainen talouspolitiikka oli hyvin kiistanalaisia; ks. Kiander ja Vartia (1998) ja Kiander (2001).*

<sup>3</sup> *Ks. esim. Kantola (2002).*

ja epäonnistui. Linjan voi katsoa epäonnistuneen, koska siitä pakon edessä jouduttiin luopumaan. Rahapolitiikan suunnittelussa tehtiin arviointi- ja ennustevirheitä; talouden kestokyky arvioitiin selvästi väärin. Markan ulkoisen arvon puolustaminen markkinapaineita vastaan korkeilla koroilla tuli odotettua kalliimmaksi. Korkeat reaalikorot supistivat kysyntää ja työllisyyttä sekä aiheuttivat rahoitussektorille ja velallisille suuria ongelmia, jotka kärjistyivät pankkikriisiksi. Korkotason suurta vaikutusta velkaisessa taloudessa – eli ns. velkadeflaatioita – ei kuitenkaan ajoissa ymmärretty; varallisuushintojen vaikutus joko unohdettiin kokonaan tai arvioitiin väärin.

Markan arvon puolustamisella pyrittiin esittämään mahdollisesta devalvaatiosta velallisille aiheutuvat valuuttakurssitappiot. Tätäkään tulosta ei saavutettu, kun markka jouduttiin kahdesti devalvoimaan – ensin marraskuussa 1991 ja sitten uudelleen markan kellutuksen jälkeen talvella 1992–93. Kurssitappiot aiheuttivat konkurssseja ja luottotappioita.

Vakaan markan linjaa perusteltiin myös uhkakuvilla, joita liitettiin linjasta luopumiseen. Niihin kuuluivat pelko inflaatiokierteestä ja jatkuvasta rahatalouden epävakaudesta sekä pelko mahdollisista ulkomaiden kielteisistä reaktioista, joiden arveltiin voivan estää Suomen EU-jäsenyyden. Jälkikäteen on helppo todeta, että päätösten taustalla ollut mekaaninen analyysi inflaatiosta oli virheellinen ja että ulkomaiden reaktioita liioiteltiin. Toisaalta silloin kun valintoja tehtiin, ei voitu tietää että myös useiden muiden maiden valuuttaregiimit romahtaisivat samaan aikaan Suomen kanssa.

Myöhemmin on opittu useiden Kaakkois-Aasian ja Latinalaisen Amerikan maiden 1990-luvulla kokemista valuutta- ja pankkikriiseistä,

että kiinteiden valuuttakurssien järjestelmä yhdistettynä kansainvälisten pääomanliikkeiden vapauttamiseen on varsin riskialtis yhdistelmä. Myös deflatorisen rahapolitiikan varallisuusvaihteluihin suhtaudutaan nykyään paljon aiempaa suuremmalla huolella paitsi Suomen ja Ruotsin myös Japanin ja USA:n kokemuksen perusteella.

### Finanssipolitiikka ja lama

Rahapolitiikkaa kiistanalaisempi kysymys lienee lamanaikaisen finanssipolitiikan arviointi. Lamaohjelman loppuraportissa (Kiander 2001) on esitetty implisiittistä finanssipolitiikan kritiikkiä, joka ei ole saanut osakseen jakamatonta hyväksyntää. Poliitikkaahan perusteltiin sillä, että se joko oli erittäin elvyttävää (koska budjettialijäämät olivat suuria) tai sillä, että enempiin elvytykseen ei ollut mahdollisuuksia mahdollisten lainansaantiongelmien vuoksi. Lamaohjelman loppuraportissa on kuitenkin nähdäkseni esitetty väite, joka on varsin lähellä objektiivista totuutta. Sen mukaan *finanssipolitiikassa tapahtui vuosina 1992–95 huomattava päätösperäinen kiristyminen, jonka välittömät vaikutukset olivat kasvun ja työllisyyden kannalta negatiivisia (eli lamaa syventäviä)*.

Minkään tällaisen arvion esittäminen ei tietysti ole ongelmatonta, koska finanssipolitiikan mittarit ovat pääsääntöisesti epäselviä. Sekaanusta aiheuttavat ainakin seuraavat seikat:

- (i) todellinen alijäämä riippuu suhdanneautomatiikasta,
- (ii) rakenteellinen alijäämä riippuu arvioidusta potentiaalisesta tuotannosta,
- (iii) bruttovoeroaste riippuu veroperusteiden lisäksi veropohjien (palkkasumma, voitot, kulutus) suhteellisista muutoksista.

Tästä seuraa, että lähes mikä tahansa arvio finanssipolitiikasta on mahdollinen. Mahdollisimman arvovaltaisia esimerkkejä tällaisista jatkuvasti muuttuvista arvioista tarjoaa OECD, jonka arviot Suomen rakenteellisesta budjettialijäämästä 1990-luvun eri vuosina vaihtelevat huomattavasti sen mukaan minä vuonna arvio on tehty.<sup>4</sup>

Käsitteellisestä sekasotkusta huolimatta joitakin faktoja on mahdollista esittää.

1. Suomen kokonaisveroaste oli suhteellisen vakaa koko 1990-luvun; kuitenkin samaan aikaan työhön kohdistuvan verokiilan muutokset olivat suuria ja myötäsyklisiä. Verokiilan nousu vuosina 1992–95 oli noin 4 prosenttia suhteessa BKT:en ja vastaavasti verokiilan lasku noin 2 prosenttia suhteessa BKT:en vuosina 1996–2001. Muutokset eivät kuitenkaan näkyneet kokonaisveroasteessa, koska samaan aikaan palkkatulojen kansantulo-osuus supistui ja myöhemmin taas veroja alennettaessa pääomatulojen osuus ja optiovoittojen määrä kasvoivat. Laskennallista veroastetta alensi myös kulutuksen BKT-osuuden supistuminen.

2. Laman aikana julkiset menot, varsinkin suhteessa BKT:en, ”räjähtivät”; meno-osuus nousi parissa vuodessa 44 prosentista 60 prosenttiin. Muutos antoi paljon vettä myllyyn niille, jotka katsoivat koko laman johtuneen julkisen sektorin paisumisesta. Toisaalta samaan aikaan yltyi valitus säästötoimista ja päätösperäiset ei-sykliset julkiset menot (eli menot ilman työttömyys- ja korkomenoja) suhteessa trendi-BKT:en supistuivat. Vertailupohjana on parempi käyttää trendi-BKT:a silloin kun todellisen BKT:n vaihtelut suuntaan ja toiseen ovat äärimmäisiä. Lamaohjelman loppuraportissa esitettyjen laskelmien mukaan päätösperäisten

menojen supistuminen oli n. 6 prosenttia BKT:sta. Luku on varsin yhdensuuntainen sen arvion kanssa, jonka VM on esittänyt päätösperäisten budjettitasapainoa parantavien toimien suuruusluokasta, joka on noin 8 prosenttia BKT:sta.

Ei tarvitse olla kovin fanaattinen keynesiläinen tullakseen siihen tulokseen, että näin mittavilla veronkiristyksillä ja menoleikkauksilla saattoi olla kontraktiivisia vaikutuksia talouteen – varsinkin tilanteessa, jossa myös yksityinen kysyntä oli kireän rahapolitiikan vuoksi varsin lamaanut.

Finanssipolitiikan osalta voidaan siksi päätyä seuraaviin johtopäätöksiin. Jos ajatellaan potentiaalisen tuotannon pysyneen vanhalla BKT:n kasvutrendillä ja rakenteellisen työttömyyden vastaavasti alle 5 prosentin tasolla, finanssipolitiikan voi katsoa kiristäneen taloutta yhteensä 8–10 prosenttia BKT:sta. Tällöin finanssipolitiikan päätösperäinen kiristäminen voisi selittää noin puolet BKT:n trendipoikkeamasta laman aikana. Päätösperäinen finanssipolitiikka näyttää siten olleen laman aikana myötäsyklistä ja taloutta kiristävää, vaikka samaan aikaan pularetoriikassa kauhisteltiin automaattisten vakauttajien aiheuttamaa julkisten menojen BKT-osuuden nousua.

Tämä herättää mielestäni oikeutetun kysymyksen siitä oliko politiikka oikeaa, mikä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että finanssipolitiikka olisi ollut väärää. Arvio finanssipolitiikasta voi nimittäin muuttua, jos taloutta kohdanneen häiriön katsotaan olleen luonteeltaan pysyvä rakenteellinen muutos.

## **Finanssipolitiikan perusteluista**

Miksi finanssipolitiikka oli sellaista kuin se oli? Kireälle politiikalle voidaan löytää useita eri-

<sup>4</sup> Ks. *Kiander ja Virén (1999)*.

laisia perusteluja. Jos kyseessä oli talouden rakenteellinen kriisi, joka merkitsi tuotantopotentiaalin pysyvää heikkenemistä, oli myös julkisen talouden pakko sopeutua. Samaan johdtopäätökseen päädytään myös silloin, kun talouden pääongelmana pidetään kestäväntöntä vaihtotaseen vajetta.

Vajeen poistamiseksi (ilman valuuttakurssimuutoksia) kokonauskysynnän on supistuttava ja finanssipolitiikan on oltava kireää.<sup>5</sup> Tämä on IMF:n standardineuvo maksutasekriiseissä oleville maille. Lamanaikaisista vaikuttajien puheenvuoroista on helppo löytää tämän tapaisia perusteluja politiikan tiukkuudelle.

Näkökantaa voi pitää ainakin periaatteessa järkevänä. Voi kuitenkin kysyä miksi vaihtotaseen suhteen oltiin liioitellun pessimistisiä, ja miksi finanssipolitiikka, kokonaistuotannon kehitys ja työllisyys alistettiin epärealistiselle valuuttakurssipolitiikalle. Tältä osin kysymys palautuu valuuttakurssipolitiikkaan. Synkkä näkemys ylivoimaisesta vaihtotaseen vajeesta sopii yhteen myös sen arvion kanssa, että Suomea oli kohdannut rakenteellinen, pysyvä tuotantopotentiaalin heikkeneminen, johon oli sopeuduttava. Tältä osin ihmetystä herättää se, mitkä olivat ne perusteet joilla tällaiseen synkkään ja pian virheelliseksi osoittautuneeseen arvioon talouden potentiaalista päädyttiin. Vientihän kääntyi vahvaan kasvuun jo vuonna 1992, vaihtotase tasapainottui vuonna 1993 ja koko talous lähti nopeaan kasvuun vuonna 1994.

Myötäsikliselle finanssipolitiikalle voi löytää muitakin perusteita. Moderni talousteoria on tuottanut abstraktien mallien avulla monia hypoteeseja. Eräät niistä opettavat, että finanssipolitiikalla ei ole mitään vaikutuksia, koska

taloudenpitäjät neutraloivat julkisten menojen ja verojen muutoksen aina vastakkaisilla kulu- ja säästämispäätöksillä. Tällöin finanssipolitiikan kiristämisestä ei voi olla mitään haittaa ja toisaalta rahoitustasapainoon pyrkiminen on järkevää. Saman tapaisin perustein voitiin tietysti myös tukea kireää rahapolitiikkaa ('koroilla ei ole vaikutusta työllisyyteen' jne). Suomen lamassa kansalaiset kuitenkin vastasivat kireään politiikkaan supistamalla kysyntäänsä.

Perinteisempi argumentti kireän finanssipolitiikan puolesta liittyy nk. syrjäytysvaikutukseen ("crowding out"). Sen mukaan julkisen/suljetun sektorin on supistuttava, jotta yksityisen/avoimen sektorin kasvulle tulisi tilaa. Tämä tietysti pitää paikkansa silloin kun tuotanto on potentiaalisella tasolla eikä vapaita resursseja ole käytettävissä. Ihmetystä herättää kuitenkin se, miksi kapasiteettipulasta oltaisiin oltu huolestuneita juuri syvimässä lamassa jolloin vapaita resursseja oli enemmän kuin tarpeeksi. Tyypillisesti suomalaisessa keskustelussa koko syrjäytysvaikutus on yleensä unohdettu silloin kuin nousukausien aikana on harjoitettu ekspansivista finanssipolitiikkaa.

Ehkä tärkeimmäksi perusteluksi laman aikaiselle finanssipolitiikalle nousevat sittenkin käytännön olosuhteet ja pyrkimys varautumiseen. Julkisen talouden ongelmat olivat laman aikana jatkuvasti pahenevia ja kaikki uutiset olivat huonoja. Alijäämä- ja velka-arviot pettivät. Tällaisissa kriisiolosuhteissa on ymmärrettävää, että säästöjä ryhdytään hakemaan, olipa se sitten keynesiläisten mallilaskelmien mukaan järkevää tai ei. Laman aikaisia päätöksiä ei perusteltukaan millään laskelmilla tai arvioilla käyttäytymis- tai kerrannaisvaikutuksista. Pahojen korkoreaktioiden pelossa muut dynaamiset vaikutukset yksinkertaisesti sysättiin syrjään. Päätösten läpiviemiseksi käytettiin synkkää ja

<sup>5</sup> *Tämän argumentin esittää mm. Tarkka (1994).*

pelottelevaa retoriikka, jolla luotiin kriisitietoisuutta. Ongelmallista oli tietysti se, että äänestäjien ja kansanedustajien lisäksi onnistuttiin tällä tavoin pelottelemaan myös markkinavoimia ja ulkomaisia rahoittajia.

Perimmäinen argumentti olikin puhe 'kuilun reunasta' – siitä uhkakuvasta, että sijoittajien hermostumisen vuoksi kansainväliset lainahanat sulkeutuisivat. Tähän argumenttiin uskottiin, ja on mahdollista että se jopa osin piti paikkansa. Pitävää evidenssiä kuilun olemassaolosta ei tietenkään ole koska kuiluun ei pudottu.

Kuilun olemassaoloa tukee se, että Suomen valtion luottoluokitukset heikkenivät laman aikana. Lisäksi 1990-luvulla on saatu paljon evidenssiä siitä, että monissa kehittyvissä maissa vähäisemmätkin rahoitusongelmat ovat johtaneet sijoittajien paniikkiin. Kuiluja siis todella on. Vasta-argumentin pätevyys riippuu taas siitä, voitiinko 1990-luvun alun Suomi lukea läntisten teollisuusmaiden joukkoon. Mikään muu länsimaa ei nimittäin vastaavana aikana pudonnut mihinkään velkakuiluun, vaikka monissa maissa joko alijäämät tai julkinen velka tai molemmat olivat suurempia kuin Suomessa – itse asiassa Suomen julkisen talouden tasapaino ei missään vaiheessa poikennut kovin merkittävästi muista EU-maista. Suomen saama heikentynyt luottokelpoisuusluokituskaan ei juuri poikennut monien muiden velkaisten länsimaiden saamista luokituksista.

## Tavoitellut bruttosäästöt ja saavutetut nettosäästöt

On syytä uskoa, että 1990-luvun pulapolitiikan ensisijaisena tavoitteena oli velkakuilun välttäminen. Finanssipolitiikkaa kiristäneillä säästöpäätöksillä ja veronkorotuksilla pyrittiin siten

ensisijaisesti parantamaan julkisen talouden tasapainoa. Miksi kuitenkin samanaikaisesti budjettialijäämät kasvoivat? Lamavuosina tehtiin päätösperäisiä tasapainoa parantavia toimia, joiden suuruusluokka oli 6–8 prosenttia BKT:sta, mutta silti julkisen talouden tasapaino heikkeni noin 14 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:en. On syytä kysyä missä määrin säästöpolitiikka onnistui parantamaan julkisen talouden tasapainoa ja vähentämään velkaantumista.

Tarkastellaan julkisen talouden ylijäämää ( $S$ ). Se muodostuu tulojen ja menojen erotuksesta:

$$S = \text{Tulot} - \text{Menot}.$$

Yksinkertaisuuden vuoksi voidaan olettaa, että julkinen talous kerää tuloja verottamalla työtuloja ja käyttää tuloja päätösperäisiin julkisiin kulutusmenoihin ( $G$ ) ja työttömyydestä aiheutuviin tulonsiirtomenoihin ( $BU$ ):

$$S = tWN - G - BU.$$

Oletetaan vielä, että työllisyys muodostuu yksityisen ja julkisen sektorin työllisyydestä ( $N^B + N^G$ ), että työttömyys on työvoiman tarjonnan ja työllisyyden residuaali ja että menot työtöntä kohden ovat kiinteässä suhteessa ( $b$ ) palkkatasoon:

$$S = tW(N^B + N^G) - WN^G - bW(L^S - N^B - N^G).$$

Oletetaan, että talous on lamassa eikä yksityinen sektori ole halukas palkkaamaan lisää työntekijöitä.<sup>6</sup> Miten julkisten kulutusmenojen

<sup>6</sup> Tällainen oletus voi tietysti koskea vain subteellisen lyhyttä aikaa. Ennen pitkää liikatarjonta painaa palkkoja alas

supistaminen vaikuttaa budjettitasapainoon tällaisessa tilanteessa? Yksinkertainen derivointi tuottaa tuloksen:

$$\frac{\partial S}{\partial N^G} = W(t - 1 + b)$$

Vaikutus riippuu toisin sanoen siitä, kuinka suuria ovat työttömyydestä aiheutuvien tulo siirtojen nettokorvaussuhde ja kuinka suuri on työhön kohdistuva verokiila. Koska molemmat olivat 1990-luvun alun Suomessa korkeita, päädytään tulokseen, jonka mukaan julkisten menojen tuoma nettosäästö on lähes ole maton silloin, kun yksityinen sektori ei pysty hyödyntämään vapautuvia resursseja.

Veronkorotukset eivät juuri ole sen hyödyllisempiä. Tarkastellaan verokiilan nousun vaikutusta julkisen talouden ylijäämään:

$$\frac{\partial S}{\partial t} = W \left[ (N^B + N^G) + (t + b) \frac{\partial(N^B + N^G)}{\partial t} \right]$$

Verokiilan nousu kasvattaa verotuloja mutta vähentää työvoiman kysyntää. Vaikutuksen suuruus riippuu työvoiman kysynnän hintajoustosta<sup>7</sup>:

$$\frac{\partial S}{\partial t} = W(N^B + N^G) \left[ 1 - \eta \frac{t + b}{1 + t} \right]$$

*ja yksityisen sektorin työvoiman kysyntä kasvaa. Kokemukset 1990-luvulta osoittavat, että sopeutuminen voi kuitenkin viedä useita vuosia.*

<sup>7</sup> *Laskelmassa on oletettu, että verokiilan nousu kasvattaa vastaavasti työvoimakustannuksia. Todellisuudessa osa verokiilan noususta siirtyy nettopalkkoihin, jotka supistuvat. Jos säästämisaste ei muutu, nettopalkkojen pieneneminen vaikuttaa kuitenkin samalla tavoin supistamalla kokonaiskysyntää.*

Jos hintajousto on lähellä ykköstä, suomalaisilla vero- ja korvaussuhdeparametrien arvoilla päädytään siihen, että veronkorotuksen tuottama nettohyöty julkiselle taloudelle on selvästi alle puolet tavoitellusta bruttovaikutuksesta. Veronkorotuksen aikaansaama työvoiman kysynnän vähentyminen ja työttömyysmenojen nousu syövät yli puolet veronkorotuksen tuosta.

Yksinkertaiset laskelmat realistisilla parametriarvoilla osoittavat, että lamatilanteessa tehtyjen säästötoimien ja veronkorotusten tuottamat nettosäästöt olivat vähäisiä mutta niiden aiheuttamat tuotannonmenetykset suuria. Onkin mahdollista, että säästöillä ei juurikaan ollut suotuisaa vaikutusta velan ja kokonaistuotannon suhteeseen.

Laman jälkeen tämä on tavallaan myönnetty – mitä muutakaan jatkuva keskustelu veronalennusten välttämättömyydestä työllisyyden parantamiseksi voisi tarkoittaa? Samalla on unohdettu se, että työttömyys osittain johtuu juuri niistä veronkorotuksista, joita laman aikana tehtiin. Arviota dynaamisten vaikutusten suuresta merkityksestä tukevat havaintomme laman jälkeisiltä vuosilta. Työhön kohdistuvaa verotusta on asteittain kevennetty ja julkisia menoja on samaan aikaan varovaisesti kasvatettu. Samalla julkisen talouden tasapaino on parantunut noin 12 prosenttia suhteessa kokonaistuotannon arvoon. □

## Kirjallisuus

- Kantola, A. (2002): *Markkinakuri ja managerivalta*. Pallas.
- Kalela, J. & al. (toim., 2001): *Down from the heavens, up from the ashes*. VATT-Publications 27:6
- Kiander, J. (2001): *Laman opetukset*. VATT-julkaisu 27:5

Kiander, J. & Vartia, P. (1998): *Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Taloustieto.

Kiander, J. & Virén, M. (1999): Tarvitaanko vielä finanssipolitiikkaa? *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 95(3).

Tarkka, J. (1994): Ulkoisten tekijöiden merkitys Suomen talouskriisissä. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 90(1).